

Tilburg University

De handelspolitieke denkbeelden van Adam Smith

Kaag, H.A.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1936

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Kaag, H. A. (1936). De handelspolitieke denkbeelden van Adam Smith. *Maandschrift Economie*, 2(3), 126-137.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

De handelspolitieke denkbeelden van Adam Smith

door
Prof. H. A. KAAG

Adam Smith had voor handelspolitieke vraagstukken een meer dan zuiver wetenschappelijke belangstelling. Zij behoorden tot de meest actueele van zijn tijd. Uitdrukkelijk getuigt hij van het mercantilisme of handelssysteem, dat zich kenmerkte door hoge, somtijds prohibitieve tarieven als „the modern system, that is best understood in our own country and in our own times”. Uitvoerig gaat hij de geschiedenis van dit stelsel na en concludeert dan, dat het berust op twee onjuiste beginselen, namelijk, dat de rijkdom van een land zou bestaan uit goud en zilver en dat de hoeveelheid van deze metalen binnen een land alleen zou kunnen worden vermeerderd door een gunstige handelsbalans. Hieruit volgde vanzelf als voornaamste doel van de economische politiek een zoo sterk mogelijke beperking van den invoer van buitenlandsche goederen voor binnenlandsch verbruik en een zoo groot mogelijke vermeerdering van den export der producten van de binnenlandsche nijverheid. Die beperkingen van den invoer waren van tweelei aard:

- 1e. beperkingen van den invoer van buitenlandsche goederen, die ook in het binnenland konden worden gemaakt, onverschillig van het land van herkomst;
- 2e. beperkingen van den invoer van practisch alle goederen uit die landen, waarmede men meende, dat de handelsbalans ongunstig was.

Die beperkingen bestonden ofwel uit hoge rechten ofwel uit absolute invoerverboden.

De uitvoer werd daarentegen gestimuleerd door „drawbacks”, premies, voordeelige handelsverdragen met andere staten en de stichting van kolonies.

Deze twee wijzen van beperking van den invoer, tezamen met de genoemde vier aanmoedigingen van den uitvoer zijn, naar de meening van Adam Smith, de zes voornaamste middelen van het mercantilistische stelsel „to in-

„crease the quantity of gold and silver in any country by „turning the balance of trade in its favour”.

Adam Smith zou nu hebben kunnen volstaan met de ondeugdelijkheid aan te toonen van de basis dezer handelspolitieke maatregelen (de overschatting van de beteekenis van het goud en het zilver en de theorie van de handelsbalans); hij is echter verder gegaan en heeft geheel afgezien van de door de mercantilistische schrijvers gegeven verdediging, de gevolgen van deze maatregelen trachten na te gaan. Met name heeft hij zich de vraag gesteld in hoeverre deze van invloed waren op de jaarlijksche productie der binnenlandsche industrie, om daaraan hun al of niet wenschelijkheid te toetsen. „According „as they tend either to increase or diminish the value of „its annual produce, they must evidently tend either to „increase or diminish the real wealth and revenue of the „country”.

Welke invloed oefenen nu volgens Adam Smith beperkingen van den invoer uit? Door hetzij door hooge tarieven hetzij door invoerverboden, de import van buitenlandsche goederen, welke ook in het binnenland kunnen worden geproduceerd te belemmeren wordt aan de binnenlandsche industrie in zekere mate een monopolie op de binnenlandsche markt verzekerd. Dat dit monopolie dikwijls een groote stimulans aan de betreffende tak van industrie geeft en daarin een grootere hoeveelheid arbeid en kapitaal emplooi doet vinden dan anders het geval zou zijn, kan niet worden betwijfeld. Maar of daardoor de totale industrie van een natie wordt vermeerderd of in de voordeeligste richting wordt aangewend is, meent Adam Smith, minder zeker. En dan volgt de alinea, die zijn voornaamste economische argumentatie tegen protectie inhoudt: de totale industrie van een land, kan nooit grooter zijn dan die welke zijn kapitaal te werk kan stellen. Evenals het aantal werklieden, dat door een bepaalde persoon in dienst kan worden gehouden in een zekere verhouding tot zijn kapitaal moet staan, zoo moet ook het aantal van hen, die geregeld door alle leden van een grootere gemeenschap te werk kunnen worden gesteld in een zekere verhouding

staan tot het geheele kapitaal dier gemeenschap en kan nooit boven de verhouding uitgaan.

„No regulation of commerce can increase the quantity of industry in any society beyond what its capital can maintain. It can only divert a part of it into a direction into which it might not otherwise have gone; and it is by no means certain that this artificial direction is likely to be more advantageous to the society than that into which it would have gone of its own accord”. Integendeel Adam Smith tracht in het verder verloop van zijn betoog, — zooals wij straks nog zullen zien — aan te toonen, dat bij vrijhandel het kapitaal in de voor een land voordeeligste richting wordt aangewend.

Welke wijzen van kapitaalbesteding zijn nu voor een natie het voordeeligst? Adam Smith behandelt deze vraag in het vijfde hoofdstuk van het tweede boek van de *Wealth of Nations*. Hoewel, schrijft hij, alle kapitalen bestemd zijn om productieve arbeid te onderhouden, varieert de hoeveelheid van den arbeid welke gelijke kapitalen in staat zijn in beweging te stellen zeer sterk, afhankelijk van de richting waarin zij worden besteed; hetzelfde geldt van de waarde, welke deze wijze van besteding aan het jaarlijksche product van grond en arbeid toevoegt. Smith onderscheidt vier verschillende bestedingsmogelijkheden, 1e. de oerproductie, 2e. de nijverheid, 3e. de groothandel, 4e. de kleinhandel. Deze hangen echter nauw met elkaar samen en zijn alle vier voor de welvaart van de maatschappij noodzakelijk. Wanneer geen kapitaal werd besteed voor de productie van grondstoffen, zou nijverheid noch handel kunnen bestaan, omgekeerd zouden de grondstoffen geen waarde hebben, wanneer ze niet in de industrie verder werden verwerkt etc. Maar toch, niettegenstaande die onderlinge afhankelijkheid: *„Equal capitals, employed in each of those four ways, will immediately put into motion very different quantities of productive labour and augment, too, in very different proportions the value of the annual produce of the land and labour of the society to which they belong”.*

Adam Smith stelt dan de volgende rangorde op. Het

voordeeligst voor de maatschappij is de landbouw, dan volgen de nijverheid, de groothandel en tenslotte de kleinhandel.

De kapitalen geïnvesteerd in den landbouw en den detailhandel moeten zich noodzakelijk binnen het land bevinden. Hun besteding is nagenoeg aan een gegeven plaats gebonden. In het algemeen moeten zij — al zijn er ook eenige uitzonderingen — bovendien behooren aan ingezetenen. Geheel anders staat het — meent Smith — met het kapitaal van den groothandelaar, dat van de eene naar de andere plaats kan verhuizen naargelang hij voordeelig kan koopen of duur kan verkoopen. Het kapitaal van den industrieel moet zich zonder twijfel ophouden op de plaats waar het bedrijf wordt uitgeoefend, maar waar dit zal geschieden is niet altijd noodzakelijk zonder meer bepaald. Het kan dikwijls worden uitgeoefend op grooten afstand van de plaats, waar de grondstoffen worden voortgebracht en van die waar de afgewerkte fabricaten worden geconsumeerd. Zoo wordt een deel van de Spaansche wol verwerkt in Groot-Britannië en een deel van de daarmede gefabriceerde stoffen later weer naar Spanje geëxporteerd. Terwijl het volgens Adam Smith van weinig beteekenis is, of het kapitaal in den groothandel, aan ingezetenen of aan vreemdelingen behoort, acht hij het van groot belang, dat het industriele kapitaal binnen de grenzen van het land emplooi vindt: „*It is of more consequence that the capital of the manufacturer should reside within the country. It necessarily puts into motion a greater quantity of productive labour and adds a greater value to the annual produce of the land and labour of the society*”.

Nu zal een bepaald land evenals een bepaald persoon dikwijls niet over voldoende kapitaal beschikken, om zoo-
wel al zijn gronden in cultuur te brengen, als de voortgebrachte grondstoffen tot consumptiegoederen te verwerken en het overschot aan grondstoffen en fabricaten naar verre landen te transporteeren, om ze daar tegen andere goederen, waarnaar in het eigen land vraag bestaat, te ruilen. In dit geval zal de hoeveelheid arbeid welke in beweging wordt gesteld grooter zijn, naarmate een

grooter percentage in den landbouw wordt geïnvesteerd. Na den landbouw stelt het kapitaal, dat belegd is in de industrie de grootste hoeveelheid arbeid in beweging. „*That which is employed in the trade of exportation has the least effect of any of the three*”. Op deze geringe waardeering voor den buitenlandschen handel willen we hier reeds bijzonder de aandacht vestigen. Zij is typisch voor zijn handelspolitieke opvattingen, hoewel zijn latere geestverwanten dit essentiele deel van zijn systeem dikwijls uit het oog hebben verloren.

Een land, gaat Adam Smith verder, dat niet over voldoende kapitaal voor al deze drie doeleinden beschikt, heeft nog niet die graad van welvaart bereikt, waartoe het van nature bestemd is. Het zich ontijdig en met onvoldoende kapitaal op al deze drie bedrijfstakken werpen is echter zeker niet de kortste weg, om daartoe te geraken, omdat daardoor de kapitaalvorming ongunstig wordt beïnvloed.

In den groothandel onderscheidt Adam Smith weer drie takken, wier beteekenis voor de volkswelvaart zeer verschillend is: „*The home trade, the foreign trade of consumption and the carrying trade*”. De binnenlandsche handel houdt zich bezig met de aankoop van goederen in het eene deel van het land, om ze in een ander deel weer te verkoopen. De „*foreign trade of consumption*”, (die we misschien het best kunnen vertalen door importhandel) houdt zich bezig met den aankoop van buitenlandsche goederen voor binnenlandsche consumptie. In betrekking tot de volkswelvaart is het kapitaal, dat emplooi vindt in den binnenlandschen handel (o.a. tengevolge van de grootere omzetsnelheid) beduidend vruchtbaarder. (Smith berekent een verhouding 24 op 1), dan de importhandel. Het ongunstigst is het echter gesteld met de vrachtvaart: „*That part of the capital of any country which is employed in the carrying trade is altogether withdrawn from supporting the productive labour of that particular country, to support that of some foreign countries*”. Adam Smith meent dan ook dat een natie zich slechts in laatste instantie op de vrachtvaart mag toeleggen en dat deze zeker geen bijzondere aanmoediging verdient. Hij ziet in de vrachtvaart dan ook niet de oorzaak van de groote wel-

vaart van bepaalde landen (met name Nederland), doch uitsluitend een gevolg, een symptoom van dien rijkdom.

Zie hier in groote lijnen de leer van Adam Smith in betrekking tot het verschillend maatschappelijk nut der diverse wijzen van kapitaalbesteding. Deze afwijking van ons eigenlijke thema scheen noodzakelijk, om Smith's stelling, dat de vrijhandel de voor een natie voordeeligste wijze van kapitaaldistributie zou waarborgen, in het juiste licht te plaatsen en een behoorlijke achtergrond te geven.

Hierboven zagen wij reeds, dat volgens Adam Smith de totale omvang der industrie door handelspolitieke maatregelen nooit kon worden vergroot. Bescherming van een bepaalde tak van nijverheid was weliswaar mogelijk, geschiedde echter steeds ten koste van een ander. Wie de vrijhandelsliteratuur kent, weet dat deze stelling tot op den huidigen dag opgang doet. Pierson illustreerde haar indertijd als volgt: „Men brengt nieuwe industrieën tot „bloei, maar benadeelt andere. Men schept welvaart, maar „armoede tevens. Vooruitgang hier, depressie ginds. For- „tuinen zullen ontstaan maar ook vernietigd worden”. Prof. Mr. F. de Vries bracht haar op het Haagsche Vrijhandelscongres onder de volgende formule: „Wie door „protectionistische maatregelen deze (normale) gang van „zaken verstoort, kan wel enkele bedrijven bevoordeelen, „maar zal de volkswelvaart in haar geheel slechts scha- „den”. Prof. de Vries gaat verder: „De invloed van „tariefsverhoogingen beperkt zich niet alleen tot een zui- „vere verplaatsing van werkgelegenheid, maar beteekent „bovendien bescherming van de onrendabele, ten koste „van de rendabele, van de sociaal ongewenschte, ten koste „van de sociaal gewenschte bedrijfstak”. Ook deze meening heeft men reeds bij Adam Smith aangetroffen: „Bij „vrijhandel wordt de beste distributie van de beschikbare „kapitalen gewaarborgd en elk ingrijpen van overheids- „wege kan hier slechts een ongunstige uitwerking hebben. „Ieder individu tracht toch steeds het voordeeligste em- „plooi te vinden voor de kapitalen, waarover hij de be- „schikking heeft. Hij heeft daarbij zijn eigen belang en „niet die van de maatschappij op het oog, maar de bestu-

„deering van zijn eigen voordeel leidt hem er van zelf op,
„liever: noodzakelijk toe, aan die wijze van kapitaalbeste-
„ding de voorkeur te geven, welke het grootste nut af-
„werpt voor de maatschappij.

„In de eerste plaats tracht iedereen voor zijn kapitaal
„zoo dicht mogelijk bij huis emplooi te vinden en het daar-
„door zoo veel mogelijk tot steun aan de binnenlandsche
„nijverheid te doen strekken, indien hij daarbij althans
„ten naaste bij het gewone rendement kan verkrijgen.
„Thus upon equal or nearly equal, every wholesale mer-
„chant naturally prefers the home trade to the foreign trade
„of consumption and the foreign trade of consumption to
„the carryingtrade”.

In de tweede plaats tracht ieder, die zijn kapitaal in de binnenlandsche nijverheid heeft geïnvesteerd, haar in een zoodanige richting te leiden dat haar producten de grootste mogelijke waarde afwerpen. De productie van de industrie bestaat uit datgene, wat het toevoegt aan de materialen, welke het verwerkt. Naar gelang de waarde daarvan groot of klein is, is ook de winst van den ondernemer. Daar deze echter alleen met het oog op deze winsten zijn kapitaal tot steun aan de industrie besteedt, zal hij het steeds trachten in die tak van nijverheid te investeren, wier product de grootste waarde afwerpt of geruimd kan worden tegen de grootste hoeveelheid geld of andere goederen. Het jaarlijksche inkomen van de maatschappij is echter steeds gelijk aan de ruilwaarde van de geheele jaarlijksche productie der nijverheid. „As every individual”, zoo eindigt Adam Smith zijn bewijsvoering, „endeavours
„as much as he can both to employ his capital in the sup-
„port of domestic industry and so to direct that industry
„that its produce may be of the greatest value every indi-
„vidual necessarily labours to render the annual revenue
„of the society as great as he can”. „Hij heeft daarbij
„inderdaad”, voegt Smith er aan toe, „doorgaans niet de
„bedoeling het algemeen belang te bevorderen, noch weet
„hij in hoeverre hij zulks doet. Door aan de binnenland-
„sche boven de buitenlandsche nijverheid de voorkeur te
„geven, heeft hij alleen zijn eigen zekerheid op het oog
„en door de industrie zoodanig te leiden, dat haar pro-
„ducten de grootste waarde hebben doelt hij uitsluitend op

„zijn eigen winst; hij wordt hier evenals in tal van andere „gevallen „led by an *invisible hand* to promote an end „which was no part of his intention”. De maatschappij „is er zelf heelemaal niet slechter aan toe, wanneer men „haar belangen buiten beschouwing laat. Ik heb”, zegt Adam Smith, „nooit veel goeds zien doen door hen, die „zich met het oog op het algemeen welzijn op den handel „toelegden. Veel woorden behoeft men hierover niet te „besteden: it is an affection indeed not very common „among merchants and very few words need be employed „in dissuading them from it”.

In welke branches van binnenlandsche nijverheid men zijn kapitaal kan steken en waar het waarschijnlijk het grootste rendement op zal leveren, kan ieder met het oog op de plaatselijke omstandigheden beter beoordeelen, dan eenig staatsman of wetgever. De staatsman, die zou trachten aan particuliere personen voor te schrijven hoe zij hun kapitalen moeten besteden, zou zich een autoriteit aanmatigen, die noch aan een enkel persoon noch aan eenig bestuurs-college veilig kan worden toevertrouwd en die nergens zoo gevaarlijk kan zijn dan in handen van iemand, dwaas en aanmatigend genoeg om zich voor zulk een functie geschikt te achten.

Door aan de producten van een bepaalde branche van een binnenlandsche nijverheid een monopolie op de binnenlandsche markt te geven, schrijft men echter in zekere mate aan particuliere personen voor op welke wijze zij hun kapitaal moeten besteden en schept zoo in bijna alle gevallen een nuttelooze of schadelijke regeling. Wanneer de producten van de binnenlandsche industrie even goedkoop kunnen worden geleverd als de buitenlandsche is de regeling klaarblijkelijk nutteloos, indien dit niet het geval is moet zij in het algemeen schadelijk zijn. Het is een stelregel van elk verstandig huisvader nooit te trachten iets zelf te maken, wanneer dit hem meer zou kosten, dan wanneer hij het kocht. De kleermaker tracht niet zijn eigen schoenen te maken, maar koopt ze van den schoenmaker. De schoenmaker tracht niet zijn eigen kleeren te maken, doch maakt gebruik van den kleermaker. De boer tracht noch het een noch het ander te doen, doch bedient zich van deze beide vaklieden. Zij allen vinden het in hun belang

al hun werkkraft te besteden in die tak van bedrijf, waarin zij een voorsprong hebben op hun omgeving en met een deel van de opbrengst van hun producten, datgene te koopen waaraan zij behoefte hebben.

Wat nu als verstandig geldt voor ieder gezin kan toch moeilijk dwaas zijn in betrekking tot de houding van een groot koninkrijk. Wanneer het buitenland ons een artikel goedkooper kan leveren dan wij het zelf kunnen maken, doen wij beter het daarvan te koopen in ruil voor de producten van onze eigen industrie, waarin wij een zekere voorsprong hebben. De totale industrie van het land zal, daar zij altijd in verhouding staat tot het kapitaal, dat er in geïnvesteerd is, daardoor niet worden verkleind, doch uitsluitend vrij gelaten worden om zich in de voordeeligste richtingen te ontwikkelen. De waarde der jaarlijksche productie zal zeker min of meer worden verkleind, wanneer zij zich afwendt van het produceeren van goederen van grootere waarde, terwille van de productie van goederen van geringere waarde. Deze goederen zouden toch in ruil tegen een geringe hoeveelheid goederen van het eigen land uit het buitenland verkregen kunnen worden.

Door middel van invoerrechten of invoerverboden zou een bepaalde tak van industrie inderdaad spoediger kunnen ontstaan dan anders het geval zou zijn geweest en *na een bepaalde tijd even goedkoop produceeren als het buitenland*. Daaruit volgt echter allerm minst, dat daardoor de totale bedrijvigheid en het totale inkomen zou worden vermeerderd. Immers ook hier geldt volgens Adam Smith, dat: „The industry of the society can augment only in „proportion as its capital augments, and its capital can „augment only in proportion to what can be gradually „saved out of its revenue”. Het onmiddellijk gevolg van een zoodanig handelspolitiek-ingrijpen zou echter zijn: een vermindering van het nationale inkomen en het is moeilijk aan te nemen, dat daarvan een stimuleerende werking op de kapitaalvorming zou uitgaan.

De verdediging van den vrijhandel van Adam Smith berust dus in hoofdzaak op de volgende grondslagen:

Ten 1e: de omvang van de totale industrie van een land wordt bepaald door de hoeveelheid kapitaal, die in dat land wordt geïnvesteerd.

Ten 2e: door handelspolitieke maatregelen kan de totale omvang van de industrie niet worden vermeerderd, doch slechts de richting, waarin het kapitaal wordt aangewend, worden beïnvloed.

Ten 3e: indien de overheid zich van ingrijpen onthoudt, zal een zoo groot mogelijke hoeveelheid kapitaal binnen het eigen land worden geïnvesteerd en dit kapitaal zal in de voordeeligste richting worden aangewend.

Merkwaardig is, dat Adam Smith zelf op dit standpunt eenige belangrijke correcties heeft aangebracht.

Afzonderlijk noemt hij een tweetal gevallen, waar het in het algemeen voordeelig is lasten te leggen op den invoer van buitenlandsche goederen ter aanmoediging van de binnenlandsche industrie. In de eerste plaats dan, wanneer een bepaalde tak van nijverheid noodzakelijk is voor de verdediging van het land. Als zoodanig houdt hij een pleidooi voor de Akte van Navigatie, waardoor Engeland beschikt over een voldoende aantal schepen en zeelieden.

Een van de eerste voorwaarden voor de verdediging van Groot-Britannië acht hij deze wet „perhaps the wisest „of all commercial regulations of England”. Deze uitzondering is van groote practische en principieele beteekenis.

Waar onder de huidige omstandigheden tal van takken van industrie voor de verdediging van het land noodzakelijk zijn kan men op grond daarvan protectie over een zeer breede lijn met een beroep op Adam Smith verdedigen. Dit geschiedde in Duitschland met den landbouwsteun in de tachtiger jaren en in Engeland bij de bescherming van de z.g. sleutelindustrieën na den wereldoorlog, terwijl juist thans het sterke streven naar protectie in tal van landen zijn motiveering vindt in de eischen van defensie.

Principieel is deze uitzondering van zoo groote beteekenis, omdat daaruit blijkt, dat Adam Smith tenslotte aanvaardt, dat het economische welvaartsdoel tenslotte moet wijken voor hoogere doeleinden.

De tweede uitzondering is van minder principieele beteekenis. Zij slaat op het geval, dat in het binnenland accijnzen of andere belastingen worden geheven, die rechtstreeks de productie van een bepaald artikel betreffen. Adam Smith acht het dan wenschelijk een compenseerend

invoerrecht aan de grens te heffen. Deze uitzondering is ook door practische vrijhandelaren nooit in twijfel getrokken.

Een derde geval, waarin het overweging zou verdienen den import van bepaalde goederen te beperken doet zich voor, wanneer het buitenland aan den import van goederen uit het eigen land moeilijkheden in den weg legt. Het kan dan gewenscht zijn zelf tegenmaatregelen te nemen, om het buitenland ertoe te brengen de beperkende maatregelen op te heffen. „There may be good policy in retaliations of this kind, when there is a probability that they will procure the repeal of the high duties or prohibitions complained of. The recovery of a great foreign market will generally more than compensate the transitory inconvenience of paying dearer during a short time for some sorts of goods. To judge whether such retaliations are likely to produce such an effect does not, perhaps, belong so much to the science of a legislator, whose deliberations ought to be governed by general principles which are always the same as to the skill of that insidious and crafty animal, vulgarly called a statesman or politician, whose councils are directed by the momentary fluctuations of affairs.”

Uitdrukkelijk aanvaardt Smith hier dus de invoerbeperking indien redelijkerwijze mag worden aangenomen, dat het uiteindelijke effect zal zijn opheffing van de beperkingen in het buitenland. Hij verwerkt dus het heffen van invoerrecht als compensatie tegen invoerrechten elders. Toch laten al deze uitzonderingen de deur open voor allerlei protectionistische maatregelen. Zoo is in Nederland met deze uitzondering het hoofdprogrampunt gesteld van de Vereeniging voor actieve handelspolitiek.

Een vierde uitzondering is de volgende: Indien er eenmaal invoerrecht wordt geheven ter bescherming van een bepaalde industrie, verdient het echter overweging of het wel gewenscht is, deze met één slag op te heffen en kan het wenschelijk zijn zulks geleidelijk te doen plaatsvinden. „Humanity may in this case require that the freedom of trade should be restored only by slow gradations and with a good deal of reserve and circumspection”.

Smit meent hier dus, dat men zich bepaalde beperkingen

op moet leggen om te groote sociale storingen te voorkomen. Diezelfde sociale verstoringen kunnen echter ook het gevolg zijn van het feit, wanneer plotseling nieuwe landen met goedkoopere productiemethoden op de markt komen. In den gedachtengang van Adam Smith zouden dan de invoerrechten moeten worden verhoogd.

Zoo biedt Smith hier — al tracht hij ook aan te toonen, dat die sociale verstoringen niet zoo groot zullen zijn als door velen wordt verwacht — weer nieuwe argumenten voor het heffen van invoerrecht.

Tenslotte komt hij hier nog met een nieuw argument. Uitgaande van de opvatting, dat de totale omvang van de industrie wordt bepaald door de in het land beschikbare hoeveelheid kapitaal, concludeert hij aanvankelijk dat bij opheffing van een bepaalde bescherming weliswaar in een bepaalde branche werkgelegenheid verloren gaat, doch dat daarvoor in andere branches nieuwe werkgelegenheid ontstaat. De totale hoeveelheid kapitaal blijft toch hetzelfde, zij wordt slechts in een andere richting aangewend.

Hier ziet Smith echter zelf een moeilijkheid, een moeilijkheid die samenhangt met het feit, dat een deel van het kapitaal slechts geleidelijk kan worden verplaatst, n.l. het z.g. vaste kapitaal. „That part of his capital which had „usually been employed in purchasing materials and in „paying his workmen might, without much difficulty, perhaps, find another employment. But that part of it which „was fixed in workhouses, and in the instruments of trade, „could scarce be disposed of without considerable loss. „The equitable regard, therefore, to his interest requires „that changes of this kind should never be introduced „suddenly, but slowly, gradually, and after a very long „warning”.

Eerst in de moderne litteratuur is op de consequenties van het meer en meer overwegen van het vaste kapitaal in de industrie voor de handelspolitiek, in sterke mate den nadruk gelegd.

Adam Smith heeft, zooals hier blijkt, echter ook dit gezichtspunt niet verwaarloosd. Zoo doet zich het merkwaardige feit voor, dat Smith's argument eenerzijds nog geldt als de basis van de vrijhandelsleer, anderzijds echter de protectionisten in zijn z.g. uitzonderingen de voornaamste argumenten voor hun standpunt vinden.